

2. Шкурка М. Пошуки безцінних скарбів малярської спадщини Тараса Шевченка продовжуються. *Рідний край*. 2014. №1 (30). URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4128/1/29.pdf>

3. Мужикова І. М., Чернощоків А. Є. Шляхи художньої долі Тараса Шевченка. *Історична пам'ять*. 2014. №30-31. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2434/1/Muzhykova.pdf>

4. Руденко Л., Литвин А. Образотворча спадщина Тараса Шевченка URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32306164.pdf>

5. Колесник І. І. Біографічний світ Тараса Шевченка. *Український історичний журнал*. 2014. №3. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/87391861.pdf>

6. Шиленко Ю. Живописне полотно Тараса Шевченка «Катерина»: історія побутування, атрибуція та дослідження. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 25. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/25/25.pdf

7. Лук'яненко О.В. «Шевченко не мав хитань і збочень»: Кобзар і «Богданове питання» у колі полтавських освітян доби «відлиги». *Постать Тараса Шевченка у світовому й національному культурологічному контексті: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* / за заг. ред. М. І. Степаненка, Л. М. Кравченко. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. С.100-107.

Мирослава Омельченко

*студентка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

*(науковий керівник – доцент Г. Полянська)
(м. Полтава, Україна)*

РОЗВИТОК ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА НА ПОЛТАВЩИНІ В РАДЯНСЬКУ ДОБУ

Прихід радянської влади та входження України до складу СРСР незворотно вплинули на життя суспільства. Тоталітарний режим, нова ідеологія та репресивні методи творення єдиної держави поставили собі на озброєння культуру як потужний механізм впливу на свідомість громадян. У таких реаліях відбувався розвиток театрального мистецтва на Полтавщині.

1. Після краху національних урядів розвиток культури на Полтавщині, як стверджує полтавський історик В. Ревегук, «почав стримуватися грубим втручанням у цей процес більшовицького режиму» [9, с. 258]. Проводилася відверта русифікаторська політика та введена цензура на репертуар [1, с. 86].

Націоналізувавши приміщення Міського театру, нова влада почала використовувати його для мітингів, та проведення спектаклів російської трупи. Через це українські актори залишалися без роботи [10, с. 4]. Зберегти український театр в Полтаві і забезпечити його нормальне існування допомагала «Просвіта», яка продовжувала свою діяльність, направлену на пробудження національної свідомості.

Щоб привернути до себе прихильність, денікінці на початку свого правління проголосили, що «полагают возможным и вполне приемлемым не препятствовать малорусскому народу в сохранении и дальнейшем развитии последним своей культуры, языка, обычаев и проч.» [6, с. 855]. При цьому вони заперечували права українців на самостійність, як на «движение по целям и характеру своему совершенно противоположно идее Единой и неделимой России...» [6, с. 857].

Щоб якось вижити в нових умовах, українські актори зорганізувались в Товариство безробітних українських артистів під назвою «Перша Українська Художня Трупа» [7, с. 366]. Не маючи постійного приміщення для показу вистав, товариство поневірялося по всій Полтаві. Незважаючи на труднощі, вистави українського театру користувалися великою популярністю серед полтавської публіки.

Однак, постійні політичні зміни не давали змоги в повній мірі продовжити швидкий розвиток театру в Полтаві. Опинившись у скрутному становищі, провідні драматичні актори почали поступово залишати Полтаву. Натомість співочі та музичні сили міста на чолі з В. Старостинецькою та її чоловіком О. Єрофєєвим, відомим в Полтаві симфонічним диригентом, все більше згуртовувались, намагаючись організувати в Полтаві оперний колектив. Планувалися постановки опер М. Лисенка «Утоплена» та «Ноктюрн» [7, с. 368]. Проте здійснити ці задуми вдалося лише тоді, коли в місті стабілізувалася соціально-політична ситуація.

В лютому 1920 року була здійснена друга спроба утворити в Полтаві Українську оперну трупу. Після тривалої організаційної роботи 8 та 13 травня 1920 р. в Полтаві вперше була представлена опера М. Лисенка «Утоплена». Головні ролі виконували: Панночка – В. Старостинецька, Левко – І. Козловський [9, с. 93]. Після двох прем'єрних вистав, Губнаробраз, виявивши, що йому не під силу тримати оперний колектив, позбавив його матеріальної дотації [3].

Проте полтавські митці, не втрачаючи надії на створення в місті Оперного театру, продовжували працювати над новими постановками. Врешті, починаючи з квітня 1921 року, в Полтаві почав працювати Оперний театр, який, існуючи на громадських засадах, протримався до 1925 року. В його трупу входили майже всі вокальні сили Полтави, включаючи, крім солістів, симфонічний оркестр, хор та балет. Першою постановкою була опера «Євгеній Онегін» П. Чайковського.

Становлення Полтавського оперного театру повністю залежало від культурної політики, проваджені кожною новою владою. Навесні 1936 року в Полтаві розпочав діяльність «Державний театр Музичної драми» (режисер В. М. Скляренко), який виник на базі Харківського комсомольського музичного театру. Із самого початку робота театру набула різножанрової спрямованості, через поєднання в репертуарі оперних і драматичних вистав. Офіційне відкриття

відбулося 1 травня 1936 року постановкою опери «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського. Глядачі з захопленням відгукувалися про цей спектакль [3].

Упродовж першого театрального сезону Полтавський театр здійснив постановку кількох українських опер: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Наталка Полтавка» М. Лисенка. Опера «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського мала грандіозний успіх: упродовж літа її було показано 26 разів [4, с. 197].

У результаті аналізу першого театрального сезону було виявлено низку суттєвих недоліків у роботі установи. Різноманітність вимагала утримання кількох окремих складів театральної трупи. За наступні півроку репертуарну політику театру було переорієнтовано в русло драматичного жанру. Ці зміни викликали нищівну критику з боку полтавської громадськості та рецензентів.

У 1937 році із набуттям Полтавщиною статусу області, у місті Полтаві постав Полтавський обласний український музично-драматичний театр ім. М. В. Гоголя. З грудня 1937 року при театрі розпочала діяти драматична студія. Програма її була розрахована на дворічний термін навчання й передбачала вивчення таких предметів, як історія театру, культура слова, постановка голосу, грим, сценічна практика. Найталановитіші вихованці студії поповнили трупу Полтавського музично-драматичного театру ім. М. В. Гоголя й аматорські театральні колективи області. Серед них І. С. Лопатніченко, П. К. Лисенко, К. Н. Ломакіна та інші.

Сезон 1938–1939 років Полтавського музично-драматичного театру ім. М. В. Гоголя було відкрито п'єсами «Правда» О. Корнійчука, «Ішов солдат з фронту» В. Катаєва, «Дружина Клода» О. Дюма-сина. З нагоди сотих роковин І. Котляревського Полтавський театр поставив оперу «Наталка Полтавка». Роль Наталки у спектаклі виконала народна артистка СРСР М. І. Литвиненко-Вольгемут. Вступне слово перед спектаклем виголосив Максим Рильський. У наступному сезоні Полтавський театр поряд із п'єсами радянської тематики освоює найкращі зразки західноєвропейської, української та російської драматургії.

Початок німецько-радянської війни застав трупу Полтавського музично-драматичного театру ім. М. В. Гоголя на гастролях. Повернувшись до Полтави, актори не полишили спектаклів, а навпаки, урізноманітнили форми своєї роботи. Упродовж цього періоду було відбулося 48 концертів та вистав у військових частинах та агітпунктах. У червні 1941 р. українські театри припинили діяльність, з артистичного складу формувалися фронтові бригади та творчі колективи для агітаційної роботи.

Німецькі окупаційні війська захопили Полтаву 18 вересня 1941 р., у жовтні розпочав роботу Полтавський музично-драматичний театр ім. М. Гоголя [5, с. 85] та оперний театр. На початку 1943 року в театрі працювало 285 осіб

постійного складу. До червня 1943 року театральний колектив здійснив понад 350 вистав і 123 концерти [5, с. 85].

У грудні 1941 та січні 1942 рр. у Полтаві гастролював Б. Гмиря, який з квітня став артистом трупі місцевого театру і виконував провідні ролі в операх «Фіделіо» Л. Бетховена, «Фауст» Ш. Гуно, «Богема» Дж. Пуччіні. У березні 1944 р., після визволення Полтави від німецьких загарбників, було відновлено роботу Полтавського обласного музично-драматичного театру ім. М. В. Гоголя. Деякий час він знаходився на другому поверсі середньої школи №3, бо приміщення театру відбудовували після пожежі. Головним режисером театру був заслужений артист УРСР Р. Єфименко, в акторській трупі працювали: Є. Золотаренко, Л. Оніщенко, В. Рудевська, Г. Некряч, І. Моровщик, С. Оніпко, В. Гаєвський, П. Лисенко [2, с. 78].

Театральний сезон відкрився п'єсами М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого та І. Франка, а згодом у репертуарі з'явилися вистави М. Старицького, М. Гоголя, О. Островського, М. Горького, Л. Українки, та радянських драматургів: Л. Юхвіда та О. Корнійчука. Якщо в перших повоєнних сезонах 1944-1945 та 1945-1946 років пропагувалися вистави патріотичної тематики, то з початком відбудови постала необхідність у виставах, які б пропагували ідею самовідданої та чесної праці в ім'я комуністичного майбутнього. Оновлення репертуару театрального сезону 1946-1947 років – свідчення ідеологічного тиску на художні ради театрів під наглядом Управління контролю за репертуаром та масовими видовищами [20, с. 78].

Протягом сезону 1948-1950 рр. репертуар Полтавського обласного музично-драматичного театру ім. М. Гоголя складався з 34 вистав, серед яких «Макар Діброва», «Калиновий гай» О. Корнійчука, «Нескорена полтавчанка» П. Лубенського, «Голос Америки» В. Лавреньова, «За другим фронтом» В. Собка та ін.; успіхом користувалися постановки української класики.

Наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. у мистецтві виникла суперечлива картина, до цього часу не досліджена повною мірою мистецтвознавцями. У мистецтві жорстко домінувала ідейно-естетична система соціалістичного реалізму. Театр намагався бути схожим на справжнє життя, і найкраще цю схожість унаочнювала сценографія. Регламентація її образних рішень знижувала рівень культури [8, с. 867].

Друга половина 1980-х – точка відліку важливих трансформаційних процесів у театральному мистецтві України. Приходить нове покоління практиків сцени, які вступають у професійне життя вже в суттєво інших умовах – ідеологічних та виробничих. Одним з прикладів цих змін є кардинальне розширення репертуарних рамок театру. Знайомство режисури зі світовими драматургічними витворами в той час залежало лише від наявності перекладу.

Список використаних джерел

1. Андреева В. Біля витоків Полтавського оперного театру: забуте ім'я Василини Старостинецької. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка*. 2017. № 41. С. 84-95.
2. Антонович Д. Триста років українського театру: 1616-1919. Прага: Український громад. вид. фонд. 1925. 275 с.
3. Безносик А. Культура на Полтавщині в післявоєнні роки. *Зоря Полтавщини*. 1948. 22 вересня.
4. Злобін Ю. В. Особливості творчої діяльності Полтавського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М. Гоголя (1936-1950 рр.). *Мистецтвознавчі записки*. 2017. Вип. 32. С. 197-205.
5. Кисіль О. Український театр : популярний нарис історії українського театру. Київ: Книгоспілка, 1925. 178 с.
6. Литвиненко А. І. Історія Полтавського театру 30-х років ХХ століття (сторінками маловідомих архівних джерел). *Молодий вчений*. 2019. №11. С. 854-857.
7. Литвиненко А. І. Олександр Єрофєєв і Полтавський оперний театр. *Науковий вісник Націо-нальної музичної академії України ім. П. І. Чайковського*. Вип. 36: Сучасний музичний театр: проблеми інтерпрета-ції оперної вистави. До 100-річчя від дня народження Костя-нтина Симеонова : зб. ст. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2012. 363-374.
8. Матеріали до історії українського театру. Від витоків до початку ХХ століття. Київ, 2016. 280 с.
9. Ревегук В. Я. Полтавщина в огні української революції (1917–1921 рр.). Полтава, ПП Шевченко Р. В., 2014. 408 с.
10. Станішевський Ю. Оперний театр Радянської України. Історія і сучасність, Київ, Музична Україна, 1988. 248 с.

Валерія Піщала

*магістрантка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – доцент В. Дмитренко)
(м. Полтава, Україна)*

СИНТЕТИЧНІ ПРАЦІ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ІВАНА ОГІЄНКА ТА АНТОНА КОЗАЧЕНКА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Поставка проблеми. Культурологія – це гуманітарна дисципліна, що вивчає культуру як цілісну систему, різноманіття культур у просторі й часі, взаємодію культур, типи культур, закономірність розвитку соціокультурного життя, вираження в культурі людського буття, історію ментальностей. В останні роки наше суспільство охоплюють складні й суперечливі процеси пошуку нової моделі історичної й соціально-культурної самоідентифікації, нових шляхів розвитку, прагнення докорінної трансформації загального типу цивілізації, що складався століттями у євразійському регіоні. Особливо яскраво ці процеси виявляються у сферах національного самовизначення, становленні нового типу духовності. Відбуваються зміни у науці гуманітарно-суспільствознавчого